

lyóirat esetében ez természetes –, hogy kiemelt figyelmet szentelünk a magyar egyházhoz kötődő témáknak. Olyan példákat kerestünk a múltból, amikor a nemzeti egyház történései erősen befolyásolták a teljes katolikus egyház sorsát, illetve amikor a pápai kúriában valamilyen oknál fogva a magyarországi viszonyok kerültek előtérbe. E gon-

dolatok jegyében kívánjuk az olvasóknak, hogy a múlt búvárlása egyaránt hasznos és érdekes legyen számukra.

Murga – Tihany, 2013. március 3.

Kulcsszavak: *katolikus egyháztörténet, pápai lemondás, válság, magyar katolikus egyház*

V. CELESZTIN, AZ „ANGYALI PÁPA”

Nemes Gábor

levéltáros,
Egyházmegyei Levéltár, Győr
nemesgabor@vipmail.hu

1294. július 28-án az Abruzzo zord hegyei által körülölelt L'Aquila városa ujjongva fogadott egy számárháton érkező agg remetét, akit nemrég a bíborosok kollégiuma pápává választott. Akkor még valószínűleg senki sem gondolta, hogy pontifikátusának nem halála, hanem lemondása vet majd véget.

Pietro Angelerio – vagy, ahogy később nevezték: Pietro da Morrone – valószínűleg 1209 és 1215 között egy tizenkét gyermekes parasztcsalád tizenegyedik gyermekeként látta meg a napvilágot. Születési helye pontosan nem ismert, egyes vélemények szerint Abruzzóból származott, mások szerint Molise régió Isernia vagy Sant'Angelo Limosano városából. 1230 körül Faifoli monostorában lépett be a bencés rendbe, majd néhány év múlva pappá szentelték, de már akkor engedélyt kért a remeteéletre. Első szentmiséjét a legenda szerint Rómában, a Gianicolo dombon fekvő San Pietro in Montorio templomban mutatta be, mely ma, az Örök Városba látogatók számára elsősorban Bramante bámulatos Tempiettójáról ismert. 1235 körül a Porrara-hegy egyik barlangjába húzódott vissza, majd 1240 körül a Morrone-hegyen, 1246 körül pedig a Majella-hegységben keresett menedéket a világ zaja elől. Példaképének Keresztelő Szent Jánost tekintette, ezért rongyos ruhákban járt, testét láncokkal kínozták,

és gyakran csak kenyeret és vizet vett magához. A nap nagy részét imával és munkával töltötte.

Hamarosan számos követője akadt, akiket egy idő után konventekbe szerveztek, amelyek együttesen tették ki Szent Damján remetéinek szerzetesi kongregációját. A rendet először 1264-ben IV. Orbán pápa ismerete el, majd 1275-ben X. Gergelytől – akit a derék remete Lyonban, az egyetemes zsinaton keresett fel – kiváltságot kapott. A remeteközösség élére, ciszterci mintára generális apátot neveztek ki meghatározott időre, mely tisztelet 1286-ig időnként Pietro is betöltötte. Remetei nyugalmából egy váratlan történelmi helyzet zökkenetét okozta.

1292. április 4-én elhunyt IV. Miklós pápa. A konklávé azonban – melyet Rómából a nagy hőség, a pestisjárvány és utcai zavargások miatt 1293 októberében Perugiába helyeztek át – az Orsini és a Colonna családok nevével fémjelzett pártok közötti küzdelem miatt igencsak elhúzódott: a tizenkét tagból álló, fele-fele arányban megosztott bíborosi testület nem tudott az új pápa személyét illetően döntésre jutni.

A hosszúra nyúló székiüresedés sokak számára tarthatatlanná vált. II. Károly nápolyi király és fia, Martell Károly (Károly Róbert magyar király apja) – akik az aragóniaiakkal Szicília birtoklásáról kötött megállapodásuk

szentesítését az új pápától várták – a választás befolyásolása végett 1294 márciusában Perugiába érkeztek. A bíborosokat az Anjouk jelenléte továbbra sem sarkallta döntésre, ezért azok csalódottan távoztak. Nápoly felé utazva felkeresték a Morrone-hegyi cellájába visszavonult, szent életű remetét, akinek előadták a Perugiában látottakat, és valószínűleg rábeszéltek, hogy írjon ez ügyben Latino Malabranca Orsini bíborosnak, a bíborosi kollégium dékánjának, akivel a szerzetes régóta jó kapcsolatot ápolt.

A sorsdöntő nap végül 1294. július 7-én köszöntött be. Latino Malabranca Orsini felolvasta a kollégiumnak Pietro da Morrone levelét, amelyben a remete beszámolt neki egy látomásáról. Eszerint ha Mindenszentek ünnepéig nem választanak új pápát, Isten haragját vonják magukra. A bíborosok között ugyanakkor bizonyos Rómából érkező hírek általános riadalmat keltettek: májusban csilapodni nem akaró zavargások törtek ki Federico d' Aragona szenátorra választása miatt, megostromolták Orvietót; Napoleone Orsini bíboros öccse leestet lováról, és szörnyet halt. Ez is közrejátszott abban, hogy Latino Malabranca bíboros javaslatára a kollégium egyhangúlag az agg Pietrót választotta pápának. Döntésüket abbéli reményük is indokolhatta, hogy a világtól visszavonultan élő szerzetest majd könnyen befolyásuk alá tudják vonni, idős kora pedig egy közeli, új esélyekkel kecsegtető konklávét sejtetett.

A bíborosok Pietro Colonna vezetésével küldöttséget menesztettek a Morrone-hegyi remetéhez, amihez csatlakozott a kedvező hír hallatán a helyszínre siető Martell Károly is. Július 18-án Pietro da Morrone szegényes cellájában vonakodva bár, de meghajolt Isten akarata előtt, és elfogadta a bíborosi kollégium döntését. Innentől kezdve azonban az

események irányítása kicsúszott a kardinálisok kezéből: az újonnan választott pápa teljes egészében az Anjouk, azaz Martell Károly és néhány nappal később a szintén Sulmonába érkező II. Károly király befolyása alá került. Ennek egyik első jele az volt, hogy a koronázás helyszínét nem a pápai állam területén, hanem a Nápolyi Királyságban lévő LAquilában jelölték ki.

A városba szerzetesi csuhában, samárháton – melynek kantáriját Károly király vezette – érkező aggot a tömeg máris a Giacomo da Fiore ciszterci szerzetes eszkatologikus írásaiban megjövendölt angyali pápával azonosította. A bíborosok vonakodtak LAquilába utazni, így a koronázásra csak augusztus 29-én kerülhetett sor, ekkor Pietro az V. Celesztin nevet vette fel. Hogy az ehhez hasonlóan hosszú széküresedésnek elejét vegye, egyik első rendelkezése volt, hogy megerősítette X. Gergely pápának a konklávéről hozott rendelkezéseit, miszerint azt tíz nappal a pápa halála után össze kell hívni. A kardinálisok, főként az Anjou-ellenes Colonna-párt vezetője, Benedetto Caetani megpróbálta rávenni, hogy most már utazzon Rómába, de II. Károly tanácsára októberben székhelyét inkább Nápolyba tette át. Saját kérésére a Castel Nuovo egyik szárnyában egy fából készített cella lett lakhelye.

Csakhamar kiderült, hogy a politikában és a kánonjogban járatlan jámbor szerzetes – aki rendalapítóként korábban remek szervezőnek bizonyult – a szükséges tapasztalat híján nem alkalmas a Kúria vezetésére. Gyakran előfordult, hogy egy méltóságra egyszerre több személyt is kinevezett, rendjét privilégiumokkal halmozta el, sőt a hatalmas Monte Cassinó-i bencés apátság szerzeteseit arra kényszerítette, hogy celesztinusok legyenek. Továbbá támogatta a ferenceseknek eddig

üldözött, spirituális ágát, akik hálából felvették jötevőjük nevét (*fratres et pauperes domini Celestini*).

Mindezek mellett II. Károly király minden kérését is teljesítette. Az uralkodót megtette minden jövődö konklávéd védnökének, kiskorú fiára, Lajosra – aki később ferences szerzetes, toulouse-i püspök, halála után pedig az Anyaszentegyház szentje lett – a lyoni érsekséget bízta. Tizenhárom új bíborost kreált, ebből heten voltak franciák; az itáliaiak közül hárman a Nápolyi Királyság területéről érkeztek, hárman pedig Celesztin rendtársai voltak. Emiatt a bíborosi kollégiumon belüli hatalmi egyensúly felborult, a túlzott francia befolyás már a pápaság Avignonba költözését alapozta meg.

Mivel lelki üdvét állandóan veszélyben érezte, naphosszat imádkozott és böjtölt, sőt az askéta életmódot az ettől idegenkedő bíborosoktól is elvárta. Advent idejére teljesen vissza akart vonulni, és ez idő alatt három kardinálisra hagyta volna az egyház vezetését, de terve Matteo Rosso Orsini ellenállása miatt meghíúsult.

A pápában mindezek miatt megérlelődött a lemondás gondolata. A szokatlan döntés előtt azonban egy bizottságot hozott létre Benedetto Caetani és Gerardo Bianchi bíborosok vezetésével, amely azt volt hivatva kideríteni, hogy *a pápa egyáltalán lemondhat-e*.

Az Anyaszentegyház történetében V. Celesztint megelőzően erre nem sok példa akad, de néhány esetet mégis meg tudunk említeni. Az első Szent Pontinianusz pápa volt, akit 235-ben a Maximinus Thrax császár által elindított keresztényüldözés alatt Szardínia szigetére száműzték. A bányamunkára ítélt főpásztor – hogy Róma városa ne maradjon püspök nélkül – önként lemondott. Mintegy három évszázad múlva Szent Szilvériusz pápa

– akit Theodóra császárné a gótokkal való összeesküvéssel vádolt meg, hogy jelöltjét, Vigiliuszt ültethesse a trónra – az igazságtalan meghurcoltatástól megtörtén 537-ben Ponza szigetén vált meg a pápaságtól. Teljesen más körülmények között köszönt le a trónról 1045-ben IX. Benedek: egy jelentős összegért cserébe átengedte azt nagybátyjának, aki ezt követően a VI. Gergely nevet vette fel.

Miután a bizottság V. Celesztin kérdését megvizsgálta, kijelentették, hogy a pápa bármikor szabadon lemondhat. Az ezt szabályozó dekrétumot, a *Liber Sixtust* – melyet a bizottság egyik vezetője, Benedetto Caetani szövegezett – Celesztin 1294. december 10-én kihirdette. A pápa tervének hírére hívek sokasága vonult a Castel Nuovo köré, hogy imáikkal eltántorítsák a szentatyát e szándékától, de mindhiába. December 13-án a bíborosi konzisztóriumon bejelentette lemondását, amit rossz egészségi állapotával, a magányosság utáni vágyódással, valamint a tudományokban és tapasztalatokban való hiányossággal indokolt.

A kardinálisok december 24-én Caetani bíborost választották meg pápának, aki a VIII. Bonifác nevet vette fel. Az új egyházfő azonban nem egyezett bele, hogy Celesztin visszatérjen szerzetesársai közé, hanem – attól való félelmében, hogy a remete esetleg meggondolván a lemondást ellenpápa legyen – arra kényszerítette, hogy vele együtt Rómába utazzon. Celesztinnek San Germanónál sikerült megszöknie, és hónapokig bujkált a Majella-hegység erdeiben. Azt tervezte, hogy átkel az Adriai-tengeren és Görögországba, a Korinthoszi-öbölben lévő Trixoma szigetére hajózik az általa támogatott ferences spirituális közösséghez, akiket VIII. Bonifác pápa újra üldözni kezdett. Az átkelést azonban egy heves tengeri vihar megakadályozta, és hajó-

XVI. Benedek pápa Szent V. Celesztin pápa sírjánál.
L'Aquila, Basilica di Santa Maria di Collemaggio, 2009. április 28.

ja a Monte Gargano lábánál fekvő kikötővárosnál, Viesténél ért partot. Ott Bonifác pápa katonái elfogták, és Anagniba, a pápai palotába vitték. 1295 augusztusában az egyházfő végül a Ferentino közelében lévő fumonei vár egyik tornyába záratta Celesztint, aki a legenda szerint e mondattal fogadta el sorsát: „Csak egy cellát kívántam magamnak ezen a világon, és egy cellát adtak nekem.” Kilenc hónapnyi raboskodás után, 1296. május 19-én hunyt el. Sokan Bonifác pápát vádolták meg Celesztin haláláért. Ezt látszott alátámasztani az a tény, hogy a szent koponyáján egy gyanús lyuk tátong. Egy, a pápa földi maradványait vizsgáló kutatócsoport azonban kizárta a gyilkosság lehetőségét. Bár nem sikerült megállapítani, hogy e lyuk Celesztin halála előtt vagy után keletkezett, kijelentették, hogy előbbi esetben a sérülés biztos nem volt halálos.

Lemondásának megítélése sokáig foglalkoztatta a kor emberét. Míg a híres költő,

Francesco Petrarca szerint Celesztin tettében nem az ember, hanem már a szent mutatkozott meg, addig Dante az *Isteni színjáték* Poklának harmadik énekében így szól: „Hogy ráismertem párra, köztük állván / láttam árnyát és megismertem annak, / aki a nagy Lemondást tette gyáván.”

V. Kelemen pápa 1313-ban avatta szentté, holttestét 1327-ben vitték át Ferentinóból L'Aquilába, a Santa Maria di Collemaggio-bazilikába, oda, ahol annak idején pápává koronázták. Ám a templom – híres zarándokhely – nemcsak ezt köszönheti a szent életű pápának. Celesztin ugyanis a koronázása napjára teljes búcsút hirdetett, s egy későbbi bullában ezt a búcsút kiterjesztve megengedte, hogy koronázása évfordulóján ez minden évben elnyerhető legyen. A l'aquilaiak által csak *Pendomanzà*-nak, azaz búcsúnak nevezett ünnepen a városháza tornyában őrzött pápai bullát körmenetben viszik a Collemaggio-

bazilikába, majd Szent Celesztin pápa sírjánál felolvassák az ott összegyűlt híveknek.

2009. április 6-án súlyos földrengés rázta meg Abruzzót. L'Aquila városában is komoly károk keletkeztek, megrongálódott a Collemaggio-bazilika is. A földrengés után, április 28-án XVI. Benedek pápa személyesen kereste fel a katasztrófa sújtotta vidéket, megtekintette a romba dőlő Collemaggio-bazilikát, és

imádkozott V. Celesztin pápa sírjánál is. A közelmúlt eseményei nyomán mára már bizonyossá vált, hogy e találkozás az egyház történetének egyedüli és talán megismételhetetlen eseménye volt.

Kulcsszavak: *V. Celesztin, remete, Anjou, Orsini, Colonna, konklávé, Nápoly, VIII. Bonifác, lemondás, XVI. Benedek*

IRODALOM

Dizionario Biografico degli Italiani. Vol. 23. (di Alessi, Galeazzo)

Mondin, Battista (2001): *Pápák enciklopédiája*. Szent István Társulat, Budapest

Patek Ferenc (1922): *V. Coelestin pápa választása*. Pallas Ny., Budapest

Seppelt, Franz Xaver (1911): *Studien zum Pontifikat Cölestins V.* W. Rothschild, Berlin–Leipzig

